

Др Тамара Ђурђић Милошевић,  
доцент

УДК: 347.65/.67(497.11)  
DOI: 10.46793/UPSSIX.437DM

## ЈАВНЕ ЗАВЕШТАЈНЕ ФОРМЕ У СРПСКОМ ПРАВУ\*

### Резиме

Завештање представља строго формалан правни посао. Због природе завештајног располагања, форма има конститутивни значај, и завешталац своју последњу вољу може манифестовати у неком од расположивих завештајних облика који су прописани законом. Једна од основних подела завештајних форми је на јавна и приватна. Јавна завештања су од посебног значаја за реализацију слободе тестирања, јер пружају најширем кругу лица могућност њене манифестације, као и највећи степен правне сигурности. У раду се разматра у којој мери јавне завештајне форме остварују своју правну сврху у тестаментарном праву и удовољавају захтевима савременог правног промета *mortis causa*. У том правцу поставља се питање да ли је потребно осавремењавање постојећих завештајних форми у српском праву (пре свега јавних), односно увођење неких нових форми завештања и/или укидање старих које су изгубиле своју практичну примену, а све са циљем да се омогући реализација слободе тестирања сваком завештајно способном лицу у којим год околностима да се нађе.

**Кључне речи:** слобода завештања, тестамент, форма тестаментна, јавне завештајне форме.

### 1. Увод

Завештање представља строго формалан правни посао, што значи да форма има конститутивни значај (форма *ad solemnitatem*). Потреба за строгим захтевима форме завештања извире из његових основних обележја као једностраног, добродоног правног посла *mortis causa*, што изискује већи степен правне заштите.

Основна сврха завештајне форме је да омогуће спољну манифестацију последње завештаоачеве воље, као и потврђивање њене аутентичности, што се

---

\* Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније”, који се финансира из средстава Факултета.

конкретизује кроз упозоравајућу, заштитну и доказну функцију форме. Најпре, форма упозорава завештаоца на значај правног посла који предузима, и доприноси томе да завешталац сам чин сачињавања завештања озбиљно схвати и да спречи његово непромишљено и лакоумислено поступање. Сама формална процедура сачињавања завештања доприноси јаснијем и прецизнијем формулисању последње воље, чиме се отклањају недоумице око тумачења и утврђивања праве завештаоачеве намере. Истовремено, кроз захтеве форме спречавају се противправни утицаји на последњу завештаоачеву вољу и кривотворење завештања, и на тај начин остварује њена заштитна функција.

Осим што је форма у функцији реализације слободе тестирања и представља инструмент спољне манифестације последње завештаоачеве воље, она истовремено ограничава завештаоачеву слободу тестирања (у формалном смислу), због низа формалних захтева који се морају испунити да би завештајно располагање било пуноважно. Како је свако законско ограничење оправдано само у мери у којој се остварује сврха ради које је ограничење прописано, поставља се питање да ли су прописане тестаментарне формалности оправдане са овог становишта, као и да ли постојећи облици завештања остварују своју правну сврху у тестаментарном праву? Ту се пре свега мисли на јавна завештања која у највећој мери доприносе правној сигурности и омогућавају најширем кругу лица да манифестује своју слободу завештања (нотарско, судско, међународно завештање). Од посебног значаја су и ванредне завештајне форме, које би требало да омогуће реализацију последње воље у непредвидивим, ванредним околностима, са којима се данашње друштво нарочито суочава (као што су пандемија, елементарне непогоде и сл.).

Различите форме располагања за случај смрти (кодицил, класични тестамент, заједнички тестамент, поклон за случај смрти, уговор о наслеђивању), али и различите тестаментарне форме, резултат су комплексног историјског развоја друштва, који је условио и одређену динамику развоја правне мисли и правних норми. Наиме, сваки историјски период карактеришу одређене социјалне, економске, политичке околности које условавају и динамичан развој наследноправних односа, те су се и формална правна правила завештајног наслеђивања мењала. \*\*

Савремене правне системе карактерише разноликост завештајних форми које су настале као резултат правне традиције, реалних потреба друштва које су израз степена друштвеног развоја, као и степена економског развоја и стварноправних кретања. Отуда и бројне различитости, али и подударности у врстама завештања које признају поједина права. Оно што је заједничко свим правним системима јесте да се у погледу могућих и допуштених завештајних

---

\*\* Претежни део рада резултат је истраживања из докторске дисертације „Ограничење слободе завештајних располагања“, коју сам одбранила 2018. године, на Правном факултету у Крагујевцу.

форми примењује принцип *numerus clausus*. На основу типизираних критеријума врши се истоветна класификација завештајних форми.

Основне поделе завештања на писмена и усмена, а затим на приватна и јавна, потичу из римског права. У складу са реалним потребама завештаоца који се нађе у изузетним, ванредним околностима (нпр. у ратном стању, на броду, у руралним срединама, за време епидемија и сл.), настале су привилеговане завештајне форме које су могле да се сачине под посебним условима, и подразумевале блаже формалне претпоставке. На другој страни, поједине постојеће завештајне форме су модификоване и прилагођаване посебним својствима завештаоца (нпр. хендикепираним лицима, малолетницима, неписменима и сл.). Отуда је произашла још једна класификација завештања на редовна (*testamentum solemne*) и ванредна, тј. привилегована завештања (*testamentum minus solemne*).<sup>2</sup> Још једна од класификација форми завештања која је извршена према критеријуму учешћа носилаца јавне власти у поступку њиховог сачињавања је подела на јавна и приватна завештања. Поменута класификација тестаментарних облика преузета је и у модерном наследном праву.<sup>3</sup> У даљем излагању биће размотрене јавне завештајне форме.

## 2. Јавнобележничко завештање

Увођењем установе јавног бележништва у правни систем Републике Србије усвајањем Закона о јавним бележницима (2011. год), у наследноправни систем Србије уврштена је још једна завештајна форма – јавнобележнички тестамент. Установа нотаријата има дугу правну традицију у српском праву и постојала је још за време Краљевине Југославије, да би 1944. год. јавнобележништво било укинута као засебна правосудна професија, те је круг нотарских послова прешао у искључиву надлежност судова.<sup>4</sup>

Јавнобележнички (нотарски) тестамент представља форму завештања која се сачињава у облику јавнобележничког записа.<sup>5</sup> Реч је о редовној и јавној форми завештања коју сачињава јавни бележник у форми нотарског записа, према правилима нотаријалног поступка који је уређен Законом о јавним бележницима<sup>6</sup>

---

<sup>2</sup> Види: Марковић, С., *Наследно право*, Београд, 1981, стр. 268, 269.

<sup>3</sup> Интересантно је напоменути да се у праву Шпаније одступа од правила класификације завештања према римском *summa division*, на писмена и усмена завештања, већ је основна подела завештајних форми на општа и специјална (види чл. 676 *Шпанског грађанског законика*).

<sup>4</sup> Турђевић, Д., *Јавнобележничка делатност*, Београд, 2014, стр. 18.

<sup>5</sup> Чл. 111 а) Закона о наслеђивању Србије – ЗОН, Сл. гласник РС, бр. 46/1995, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

<sup>6</sup> Закон о јавним бележницима Сл. Гласника РС, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 и др. Закон, 93/2014 – др. закон, 121/2014, 6/2015 и 106/2015);

и Законом о ванпарничном поступку.<sup>7</sup> Сачињавање тестамена у форми јавнобележничког записа, као и у упоредном законодавству, пролази кроз три стадијума: 1) припремни стадијум; 2) стадијум писмене редакције правног посла; 3) стадијум потврђивања (рекогниције) тестамена.<sup>8</sup>

У *припремном стадијуму* јавни бележник утврђује идентитет самог завештаоца као и испуњеност законских услова за сачињавање завештања (постојање слободне воље, завештајне способности тестатора, усклађеност завештања са принудним прописима, добрим обичајима јавним поретком).<sup>9</sup> Уколико неки од ових услова није испуњен јавни бележник је дужан да донесе решење којим одбија да састави јавнобележнички тестамент.<sup>10</sup>

У фази *писмене редакције последње воље завештаоца* нотар по казивању завештаоца саставља јавнобележнички тестамент. Важна улога нотара у овом поступку је да што јасније и аутентичније формулише саопштене завештаоачеве воље коју је дужан што верније унесе у исправу, не мењајући садржину. У поступку сачињавања завештања консултантска улога јавног бележника од посебног је значаја имајући у виду да је он дужан да завештаоца подучи о садржини и правним последицама овог правног посла.<sup>11</sup> Он упозорава завештаоца на дејства правила о нужном делу,<sup>12</sup> као и на остале правне последице изјављивања његове последње воље, нарочито када постоје разлози ништавости или рушљивости завештања.<sup>13</sup>

Последњи и најважнији стадијум сачињавања нотарског завештања јесте *рекогниција (потврђивање) тестамена*. Овај стадијум подразумева спровођење следећих процесних радњи: 1) упознавање завештаоца са садржином јавнобележничког тестамена; 2) одобравање нотарског тестамена од стране завештаоца који признаје завештање за своју последњу вољу; 3) потписивање завештања.<sup>14</sup> Поступак потврђивања може бити редован и ванредан. Редован поступак је правило, а ванредни је предвиђен у посебним случајевима кад је завешталац неписмен, глув, слеп, хендикепиран или не познаје службени језик који се користи у процедури сачињавања завештања). У

---

<sup>7</sup> Закон о ванпарничном поступку Републике Србије – ЗВП, Службени гласник СРС, бр. 25/82 и 48/88, Службени гласник РС, бр. 46/95 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015 и 106/2015 – др. закон.

<sup>8</sup> Ђурђевић, Д., *Институције наследног права*, Београд, 2011, стр. 135.

<sup>9</sup> Чл. 93 д) и њ) Закона о јавним бележницима; Опширније види Ђурђевић, Д., *Институције...*, стр. 136.

<sup>10</sup> Чл. 53 Закона о јавном бележничтву.

<sup>11</sup> Чл. 84 ст. 1 тач. 8 Закона о јавном бележничтву.

<sup>12</sup> Чл. 8 и 27 Закон о ванпарничном поступку Републике Србије, чл. 183 стр. 5.

<sup>13</sup> У случају постојања разлога ништавости, нотар доноси решење којим одбија састављање тестамена (чл 172 ст. 2 ЗВП). У случају постојања разлога рушљивости, нотар је дужан да упозори завештаоца на правне последице, и да унесе упозорење у јавнобележнички запис (чл. 172 ст. 3 ЗВП).

<sup>14</sup> Ђурђевић, Д., *Јавнобележничка ...*, стр. 137.

ванредном поступку потврђивања, у зависности о специфичности конкретног случаја, предвиђени су допунски услови форме као што је присуство одређеног броја сведока, судског тумача, потписивање рукознаком.<sup>15</sup> Значај фазе потврђивања у процедури сачињавања нотарског тестаментa огледа се у томе што се завешталац упознаје са његовом садржином, проверава тачност навода и веродостојност уношења његове последње воље у запис, чиме се остварује превентивна улога форме и предупредују евентуални спорови.<sup>16</sup>

Опредељење законодавца да присуство завештајних сведока пропише само у случајевима који правдају потребу за већом правном заштитом говори у прилог флексибилнијег нормативног приступа домаћег законодавца.<sup>17</sup> Овакав законодавни концепт потпуно је оправдан кад се узме у обзир чињеница да је аутентификациона функција форме у довољној мери осигурана кроз учешће нотара.

Увођење нотарског завештања у наследноправни систем Србије од посебног је значаја у домену остваривања слободе тестирања, јер се омогућава најширем кругу лица (неписменима и хендикепираним лицима) да манифестује своју последњу вољу за случај смрти.<sup>18</sup> С обзиром да нотарско завештање има карактер јавне исправе,<sup>19</sup> његова доказна функција је неспорна, а учешће нотара у аутентификацији има јачу правну снагу од осталих елемената форме (нпр. завештајних сведока), јер представља трајну материјализацију садржине завештања. Консултативна улога нотара као превенција непромишљеног деловања важна у остваривању правне заштите аутономије воље завештаоца, обезбеђујући највећу гаранцију формалне и материјалне пуноважности завештања.

---

<sup>15</sup> Ђурђевић, Д., *Институције...*, 2011, стр. 137;

<sup>16</sup> Ђурђевић, Д., *Јавнобележничка...*, стр. 149.

<sup>17</sup> Различит број сведока је прописан у зависности од специфичности ситуације. Тако је у случају сачињавања нотарског завештања од стране завештаоца који не може да говори или да чује, а писмен је као услов форме предвиђено присуство једног завештајног сведока (чл. 14. ст. 1 и чл. 175. ст. 1 ЗВП), а у случају да је завешталац не познаје језик који је у службеној употреби или је неписмен, слабовид или из другог разлога у није у могућности да чита, исправа мора бити прочитана у присуству тумача и два сведока (чл. 177. ст. 1. и чл. 178. ст. 1 ЗВП). У правној теорији се поставља питање оправдања различитог формалноправног приступа у нормирању различитог броја потребних сведока у наведеним случајевима и да ли је процена деликатности сваке конкретне ситуације адекватна, те оправдава градацију формалности у наведеним случајевима. Види Стојановић, Н., *Шта доноси ново измене и допуне Закона о наслеђивању Републике Србије*, Право-теорија и пракса, 2016, стр. 13. и 14.

<sup>18</sup> Ђурђевић, Д., *Институције...*, стр. 139.

<sup>19</sup> Чл. 7 Закона о јавним бележницима.

### 3. Судско завештање

Судско завештање (*testamentum iudiciale*) као редовни, јавни и писани облик завештања које се сачињава пред надлежним судом представља најзаступљенију форму завештања у домаћој правној пракси.<sup>20</sup> Значај овог завештања огледа се у његовом јавном карактеру и поверењу које појединац има у суд као орган јавне власти. При сачињавању судског завештања гарантује се велики степен правне сигурности, јер се првенствено осигурава слободно манифестовање последње завештаоачеве воље, као и формалноправна пуноважност сачињеног завештања. Судско завештање омогућава најширем кругу лица да завештајно располаже (неписменима, хендикепираним лицима, лицима која не познају службени језик суда), а доступност ове завештајне форме се огледа у чињеници да је у оправданим случајевима, на захтев заинтересованог лица (болесних, изнемоглих старих лица и сл.) судија дужан да поступи што хитније и изађе на лице места ради сачињавања ове форме завештања, тамо где се налази завешталац.<sup>21</sup>

Стадијум потврђивања судског завештања од стране завештаоца зависи од тога да ли је он у стању да завештање

прочита или не. У првом случају, завешталац ће прочитати тестамент и ако се саглашава садржином, изјавити да је његова воља верно унета у записник, те потписати тестамент.<sup>22</sup> У случају да завешталац није у стању да прочита завештање, јер је неписмен, слеп или не познаје језик суда, завештање чита судија у присуству два завештајна сведока. Ако завешталац сматра да је његова воља верно унета у записник, он то изјављује и потписује завештање, а потом и завештајни сведоци, и на крају судија који уноси клаузулу о предузетим радњама.<sup>23</sup>

У случају да завешталац није у могућности да потпише завештање својеручно, он ставља рукознак (кажипрст десне руке).<sup>24</sup> У овој ситуацији може постати спорно да ли је присуства завештајних сведока неопходно или не, с обзиром да се по овом питању законодавац не изјашњава.<sup>25</sup> Такође, случај немогућности стављања рукознака законодавац не уређује, те постоји недоумица

---

<sup>20</sup> Стварно надлежан за сачињавање овог облика завештања је основни суд, а месно надлежан сваки суд на територији Републике Србије; чл. 22. ст.2. Закона у уређењу судова („Сл. Гласник РС“, 116/2008, 104/2009, 101/2010,31/2011, 78/2011,101/2013), об/205, 40/2015-др. Закон, 13/2016, 108/2016, и 113/2017) и чл. 183.ст.3 Закона о ванпарничном поступку.

<sup>21</sup> Сворцан, С., *Наследно право*, Крагујевац, 2009, стр. 220, 221.

<sup>22</sup> Чл. 87 ст. 2 Закона о наслеђивању.

<sup>23</sup> Чл. 88 Закона о наслеђивању.

<sup>24</sup> Чл. 88 ст. 1 Закона о наслеђивању.

<sup>25</sup> Према једном мишљењу, у случају немогућности потписивања није неопходно присуство завештајних сведока, те се ситуација поистовећује са оном када је завешталац у стању да прочита завештање (Стојановић, Н., *Облици завештања у српском праву некада и сада*, Зборник радова: Српско право-некад и сад, Крагујевац, стр. 204).

у погледу ове правне празнине, да ли је довољно да судија констатује ову немогућност у самом записнику, или је пак треба допустити потписивање завештања од стране неког другог лица по овлашћењу завештаоца (као код међународног завештања).<sup>26</sup> Ово друго решење сматрамо прикладнијим, јер би потпис као елемент форме судског завештања у њему требало да буде садржан.

Значај судског завештања се огледа у чињеници да у његовом сачињавању учествује орган јавне власти те се приликом сачињавања полази од претпоставке да је висок степен правне заштите осигуран. Такође се по процедури сачињавања судског завештања сачињавају и бродско и војно завештање. Међутим, подударности ове завештајне форме са нотарским завештањем су знатне, те се поставља питање сврсисходности њиховог паралелног регулисања. Због значаја који нотари све више имају у савременим државама у сфери наследноправних односа, а у циљу растерећења судства и ефикасности у решавању правних ствари, изражена је тенденција укидања судске завештајне форме у упоредном праву, коју сматрамо оправданом.

Због значајне подударности у елементима форме са нотарским завештањем, судско завештање омогућава реализацију слободе завештања у истом опсегу као и нотарско. И судско завештање представља форму завештајног располагања доступну најширем кругу лица, а гаранције правне сигурности које оно пружа, осигуравају правно дејство слободе завештања, па се из тих разлога може сматрати веома погодним начином располагања имовином *mortis causa*.

#### 4. Конзуларно завештање

Конзуларно завештање представља редовну, јавну, писану завештајну форму која је резервисана за домаће држављане у иностранству, и не могу га користити други држављани. Ово завештање се сачињава од стране конзуларног представника Србије у иностранству (или дипломатског представника који обавља конзуларне послове), по процедури за сачињавање судског завештања.<sup>27</sup> Полазећи од сврхе прописивања ове завештајне форме, а то је да се омогући завештајно располагање домаћим држављанима у иностранству, оправданост њеног нормирања је правнополитички неспорна и у смислу остваривања шире слободе тестирања.

---

<sup>26</sup> Стојановић, Н., *Облици ...*, стр. 205; Марковић, С., *Наследно ...*, стр. 255.

<sup>26</sup> Има мишљења да је довољно да судија у записнику констатује разлоге немогућности стављања рукознака од стране завештаоца; Види Антић, О., Балиновац, З., *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 1996, стр. 339; Креч, М., Павић, Ђ., *Коментар Закона о наслеђивању (са судском праксом)*, Загреб, 1964, стр. 212.

<sup>27</sup> У преднацрту грађанског законика стоји да се конзуларно завештање сачињава по правилима која важе за сачињавање пред надлежним органима у Србији, при чему се не прецизира која се правила под тим подразумевају, имајући у виду да је круг органа надлежних органа за сачињавање завештања у српском праву широко постављен. Види чл. 2685 Преднацрта грађанског закона РС..

## 5. Бродско завештање

Бродско завештање (*testamentum in navigationibus conditum*) представља јавни, писани ванредни облик завештања који, по казивању завештаоца, сачињава заповедник брода, према правилима за сачињавање судског завештања.<sup>28</sup> Ово завештање се може сачинити на српском броду, за време пловидбе, дакле, када је прекинута физичка веза између брода и копна, без обзира у чијим територијалним водама се брод налази.<sup>29</sup> У случају да постоји контакт са копном (као и ван брода), заповедник губи овлашћење за сачињавање бродског завештања.<sup>30</sup> Време трајања ове завештајне форме као ванредне је ограничено.<sup>31</sup>

Како се процедура за сачињавање бродског завештања чини сложеном за заповедника брода које обавља функцију органа јавне власти ванредно или по нужди, поставља се питање осигурања довољног степена аутентичности завештаоачеве последње воље. Када се лице налази на броду (било речном, језерском, каналском као бродовима унутрашње пловидбе, било на поморском броду), бродско завештање није обавезна форма. Таквом лицу на располагању стоје и друге редовне форме завештања, пре свега приватне (својеручно и алогографско завештање), а од јавних међународно завештање. Имајући у виду да се ова завештајна форма готово и не употребљава у домаћој пракси с обзиром да Србија није поморска земља, поставља се питање сврсисходности нормирања ове завештајне форме, која се и даље предвиђа у Преднацрту грађанског законика РС.<sup>32</sup> Имајући у виду могућност располагања заоставштином путем других постојећих облика завештања, у случају укидања ове завештајне форме, слобода тестирања не би била нарушена.

## 6. Војно завештање

Војно завештање (*testamentum milites*) спада у групу јавних, писаних и ванредних форми завештања које се може сачинити у ванредним околностима, за време рата или мобилизације од стране лица на војној дужности. И ова ванредна завештајна форма сачињава се по процедури за сачињавање судског завештања, с тим да су у улози овлашћеног лица јавља војни старешина

---

<sup>28</sup> Чл. 108. Закона о наслеђивању РС.

<sup>29</sup> Антић, О., Балиновац, З., *нав. дело*, стр. 352; Креч, М., Павић, Ђ., *нав. дело*, стр. 220.

<sup>30</sup> Ђурђевић, Д., *Институције ...*, 2011, стр. 141.

<sup>31</sup> Као ванредна завештајна форма, ово завештање важи тридесет дана од повратка завештаоца у Србију, (чл. 108 ст. 2 Закона о наслеђивању Србије), односно од искрцавања у државу где постоји дипломатско-конзуларно представништво Србије (чл. 2703 Преднацрта Грађанског законика РС).

<sup>32</sup> Чл. 2703. Преднацрта Грађанског законика РС.



одређеног ранга.<sup>33</sup> Ванредност ове завештајне форме огледа се у специфичним условима под којима се може сачинити, као и у ограниченом року важења.<sup>34</sup>

Као најстарија завештајна форма, војно завештање наставља свој правни континуитет и у Преднацрту грађанског законика, где су прописани услови форме исти као и у претходној регулативи. Овакав нормативни приступ иде на уштрб слободе тестирања због строгих захтева форме који нису усклађени са карактером околности у којима се војно завештање сачињава, као и сврхом његовог нормирања. У формалноправном смислу, критика се може упутити сложеној процедури сачињавања коју би требало бити знатно поједноставити, уважавајући чињеницу да су лица овлашћена сачињавање војног завештања често недовољно правно поткована за спровођење компликоване процедуре по којој се сачињава и судско завештање, истовремено не узимајући у обзир и специфичне и ризичне околности у којима се ова форма допуштена. Отуда, се намеће потреба ревидирања формалних правила за његов пуноважни настанак, па чак и разматрање могућности укидања војног завештања због његове веома ретке заступљености у пракси.

## 7. Међународно завештање

Међународно завештање представља писану, редовну и јавну форму завештања која је настала као резултат потребе да се омогући што једноставнија реализација последње завештаоачеве воље у случају постојања елемента иностраности и смањи потреба утврђивања меродавног права у погледу завештајне форме.<sup>35</sup> Ова унификована форма тестаментата уведена је у домаће право ратификацијом Конвенције о Једнообразном закону о облику међународног тестаментата 1977. године, када она постаје саставни део унутрашњег правног поретка тадашње СФРЈ.<sup>36</sup> Иако је повод његовог увођења био да се лицима која бораве у иностранству омогући облик завештајног располагања који ће бити општеприхваћен и пуноважан у различитим државама, овај облик тестаментата не подразумева нужно елемент иностраности.<sup>37</sup>

Значај међународног завештања за слободу тестирања огледа се у чињеници да ова завештајна форма стоји на располагању широком кругу лица. Могу га сачинити сва завештајно способна лица, независно од тога да ли су

---

<sup>33</sup> Чл. 109 ст. 2 Закона о наслеђивању Србије.

<sup>34</sup> Војно завештање престаје да важи у року од 60 дана од престанка ратних околности, односно, 30 дана од демобилизације, чл. 109 ст. 2 Закона о наслеђивању Србије.

<sup>35</sup> Марковић, С., *Међународни тестамент*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 20/1980, стр. 112.

<sup>36</sup> Конвенција о Једнообразном закону о облику међународног тестаментата са Прилогом (Службени лист СФРЈ-међународни уговори, бр. 3/77), у даљем тексту: ЈЗМГ; види чл. 92-107 Закона о наслеђивању Србије и Ђурђевић, Д., *Институције ...*, 2011, стр. 142.

<sup>37</sup> Благојевић, Б., *Наследно право*, Београд, 1983, стр. 3; Марковић, С., *Наследно ...* стр. 112.

писмена или не, да ли разумеју службени језик органа пред којим се сачињава међународно завештање, без обзира на држављанство, место пребивалишта, боравишта или где се налази имовина којом се располаже.<sup>38</sup>

Како је према Конвенцији о једнообразном закону о облику међународног тестаментa препуштено државама потписницима да, сходно свом законодавству, уреде круг лица овлашћених за сачињавање међународног тестаментa, српски законодавац је овај круг лица широко поставио (судија надлежног суда, конзуларни или дипломатски представник, заповедник брода, војни старешина одређеног ранга, јавног бележника).<sup>39</sup> У правној теорији се сматра оправданим да органи који су овлашћени за сачињавање јавних завештајних форми буду уврштени у ову категорију, али се као спорно сматра поверавање овог овлашћења лицима која су надлежна за сачињавање ванредних јавних форми завештања (заповеднику брода, војном старешини). Као аргумент у прилог овог става наводи се њихова правна оспособљеност за сачињавање ове сложене завештајне форме, чиме се доводи у питање реализација овлашћења завештајног располагања.<sup>40</sup>

Битан елемент форме код међународног завештања јесте да оно мора бити сачињено у писменом облику, при чему завештаоцу на располагању стоји могућност да сам сачини завештање (било којим средством и техником писања, и на било ком језику), или да повери сачињавање било ком другом лицу.<sup>41</sup> Потом, следи фаза потврђивања тестаментa, где завешталац изјављује пред овлашћеним лицем и два присутна сведока да је унапред сачињено писмено његов тестамент и да је упознат са његовом садржином.<sup>42 43</sup>

У погледу поменутих елемената форме, међународно завештање се у значајној мери поклапа са алогографском формом. Чињеница да не мора упознавати лица која учествују у процедури сачињавања завештања са његовом садржином, нити су предвиђени неки други услови форме како би се осигурала аутентичност садржине сачињене исправе (нпр. да је завешталац у стању да прочита завештање, да је обавезан да познаје језик на којем је оно написано и сл.) оставља простора за евентуалне злоупотребе.

Као и код алогографског завештања, писмена редакција ове завештајне форме представља њен конститутивни елемент, при чему није од значаја језик

---

<sup>38</sup> Види чл. 92. Закона о наслеђивању; и Ђурђевић, Д., *Институције ...*, 2011, стр. 144.

<sup>39</sup> Чл. 95. Закона о наслеђивању; Види: Антић О., Балиновац, З., *нав. дело*, 1996, стр. 346.

<sup>40</sup> Стојановић, Н., *Облици ...*, стр. 205; Марковић, С., *Наследно...*, стр. 255.

<sup>41</sup> Након утврђивања идентитета завештаоца, овлашћени орган је дужан да на захтев завештаоца његову изјављену последњу вољу писмено уобличи, с обзиром да је она представља конститутивни елемент форме међународног завештања. Усмени међународни тестамент није допуштен (Марковић, С., *Наследно...*, стр. 254).

<sup>42</sup> Чл. 96 Закона о наслеђивању РС.

<sup>43</sup> Он није дужан упознавати завештајне сведоке, нити овлашћено лице са садржином завештања, попримајући, на тај начин својства тзв. тајног завештања. (Антић О., Балиновац, З., *нав. дело*, 1996, стр. 346.

који је коришћен, нити техника сачињавања. Након признања сачињеног писменог као свог завештања, завешталац се потписује у присуству сведока и и овлашћеног лица, али за разлику од алогографског може признати и раније стављен потпис.<sup>44</sup> У том случају, оставља се простора за претходно фалсификовање потписа, иако је у циљу остваривања већег степена правне заштите предвиђено учешће овлашћеног лица приликом његовог потврђивања. Са истим правним циљем, прописано је и присуство завештајних сведока, као обавезан елемент форме, који поред општих услова за завештајне сведоке, морају испуњавати неке посебне услове (да знају да читају и пишу, да разумеју језик на којем завешталац потврђује тестамент, те да имају очувано чуло вида како би посведочили чин потписивања).<sup>45</sup>

Заштитна функција форме остварује се и назначавањем датума сачињавања завештања на крају самог текста, као обавезног формалног елемента међународног завештања.<sup>46</sup> По завршеној процедури сачињавања, овлашћено лице је дужно да сачини потврду у којој констатује да су приликом сачињавања међународног завештања поштована правила предвиђена Законом о јендообразном закону о облику међународног тестаментa.<sup>47</sup> Пропуштање ове радње од стране овлашћеног лица не утиче на формалну пуноважност међународног тестаментa, јер ова потврда, као јавна исправа, има доказну функцију.<sup>48</sup>

Иако се овај облик завештања може сачинити независно од постојања елемента иностраности, његова специфичност у односу на остале завештајне форме је могућност да га сачине страни држављани (и у случају постојања других елемента иностраности), чиме се доприноси унификацији облика тестаментa на међународном плану, и олакшава прекогранична прометљивост добара за случај смрти. Имајући у виду да се располагање имовином за случај смрти може остварити путем других завештајних форми које су нормиране у српском праву, кроз једноставнију процедуру сачињавања, а код појединих облика уз знатно већи степен правне сигурности (судско и нотарско завештање), међународно завештање треба да има примат у случају када је завешталац држављанин неке од земаља потписница Конвенције о облику

---

<sup>44</sup> Уколико завешталац није у стању да сам својеручно потпише завештање, то може, по његовом захтеву, учинити друго лице које он одреди, при чему овлашћено лице наводи разлоге за ову немогућност на самом завештању (види чл. 98 Закона о наслеђивању РС).

<sup>45</sup> Чл. 112. Закона о наслеђивању РС.

<sup>46</sup> Чл. 99 Закона о наслеђивању РС. Неки правни писци сматрају да ће међународни тестамент бити пуноважан уколико на њему није назначен датум, под условом да је он означен на самој потврди (С. Марковић, *Наследно право...* стр. 258).

<sup>47</sup> Ђурђевић, Д., *Јавнобележничка ...*, стр. 144.

<sup>48</sup> *Исто*; Марковић, С., *Наследно ...*, стр. 259; Стојановић, Н., *Улога јавних бележника у наследноправним стварима*, Правни живот, бр. 12/2011, стр. 222, 223.

међународног тестаментa, као и случају постајања других елемената иностраности.<sup>49</sup>

## 8. Закључак

*Јавне завештајне форме* омогућавају најширем кругу лица да реализује своју завештајну слободу (неписменима и хендикепиранима), уз обезбеђивање највећег степена правне сигурности и аутентичности завештаоачеве воље. Зато их треба развијати и дограђивати, пре свега нотарско завештање, као најзаступљенији вид завештајног располагања у савременим законодавствима. У упоредном праву, нотарско завештање је потиснуло остале завештајне форме, а у појединим законодавствима уведено је као супститут судског завештања.<sup>50</sup> Имајући у виду да установа нотаријата није постојала у дужем периоду у српском праву, успостављање неопходне правне праксе је предуслов квалитетног и ефикасног обављања поверених послова. У том смислу, да би јавнобележничко завештање заживело у пракси, неопходно је да грађани стекну поверење у рад јавних бележника, као што је до сада био случај са судским органима.

Међународно завештање се такође може истаћи као завештајна форма широког опсега примене, с обзиром да је омогућено свим завештајно способним лицима да овим путем располажу својом имовином за случај смрти (неписменима, глувима, слепима итд.). Оно што је недостатак је да у постојећој регулативи међународног завештања у српском праву постоји правна празнина у погледу допуштеног и пуноважног начина потврђивања самог завештања од стране завештаоца. Недоумица је да ли усмена нункупација представља услов пуноважности ове завештајне форме, или је важеће и потврђивање завештања од стране завештаоца писменим путем, на самом завештању, као и какве су правне последице у случају немогућности потврђивања завештања на неки од поменутих начина (нпр. у случају да је завешталац нем?). Начин регулисања овог питања опредељује и круг лица легитимисаних за сачињавање међународног завештања, чиме се у значајној мери доприноси јаснијем утврђивању граница слободе тестирања.

---

<sup>49</sup> Perchinunno, R, *Note introduttive*, in Perchinunno R., (ed.), "Commentario alla l. 29 novembre 1990, n. 387", in *Nuove leggi civili commentate* (1996) 50 and n 2", наведено према: Pintens, W., *Tetsamentary Formalities in Italy*, in "Comparative succession law-testamentary formalities", Crei, K.G., De Wall, M., Zimmermann, R., Oxford University Press, New York, 2011, str.137.

<sup>50</sup> У право Хрватске уведено је тзв. јавно завештање, уз истовремено укидање судског завештања, као и конзуларног, бродског и војног. Јавно завештање може бити сачињено пред судијом општинског суда, судским саветником, дипломатско-конзуларним представником Хрватске у иностранству, као и пред јавним бележником (чл. 32. Закона о наслеђивању Хрватске, „Народне новине“, бр. 48/2003 и 163/2003).

Коначно, у палети јавних завештања критички се морају посматрати и ванредне завештајне форме које се најспорније са аспекта сврисходности. Наиме, бродско и војно завештање готово да су ишчезли из праксе, па се самим тим поставља и питање њихове правне сврхе. С друге стране, савремено друштво се сусреће са новим изазовима, као што елементарне непогоде, пандемије и друге непредвидиве околности које изискују преиспитивање расположивих завештајних форми у функционалном смислу, како би се утврдило да ли се и у овим ситуацијама сваком завештајно способном лицу омогућава реализација уставом гарантоване слободe тестирања. У том правцу поставља се питање увођења нових завештајних форми или прилагођавања постојећих новонасталим околностима у којим живимо (као што је случај са тестаментом који се сачињава у ситуацији пандемије), отварајући на тај начин врата једној новој ери осавремењеног тестаментарног права.

*Tamara Đurđić Milošević, Ph.D.,  
Assistant Professor*

## **PUBLIC TESTAMENTARY FORMS**

### ***Summary***

*A will is a strictly formal legal transaction. Due to the nature of the testamentary disposition, the form has a constitutive significance, and the testator can manifest his last will in one of the available testamentary forms prescribed by law. One of the basic clasification of testamentary forms is public and private. Public bequests are of special importance for the realization of the freedom of testation, because they provide the widest circle of persons with the possibility of its manifestation, as well as the greatest degree of legal certainty. The paper discusses the extent to which public forms achieve their legal purpose in testamentary law and meet the requirements of modern legal transactions mortis causa. In that direction, the question arises whether it is necessary to modernize the existing testamentary forms in Serbian law (primarily public), ie to introduce some new forms of testament and / or the abolition of old ones that have lost their practical application, all with the aim of enabling freedom of testation to any testamentary capacited person in whatever circumstances he finds himself.*

**Key words:** *freedom of testation, testament, form of testament, public testamentary forms.*